

Damir Agičić, *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz XIX u XX stoljeće*,
Ibis grafika, Zagreb, 2000., str. 367.

Mladi hrvatski povjesničar dr. Damir Agičić, docent na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, već se svojom prvom knjigom *Tajna politika Srbije u XIX. stoljeću* (Zagreb, 1994) predstavio znanstvenoj javnosti kao temeljit znanstvenik, koji je u izboru povijesnih tema aktualan, a u metodološkom pristupu rješavanja odabranih tema slijedi suvremena metodološka usmjerenja. Ovoga puta za predmet svoga rada dr. Agičić je odabrao hrvatsko-češke odnose na prijelazu 19. i 20. stoljeća, koji su bili određeni sa nekoliko bitnih faktora: s jedne strane je dolazak na vlast u Češkoj mladočeha - Narodne slobodoumne stranke, političke stranke liberalnoga usmjerenja, kojima su u Hrvatskoj najveću podršku pružali pravaši, a s druge, dolazak niza hrvatskih studenata na studij u Prag, gdje se susreću sa novim idejama i detaljnije upoznaju sa češkom društvenom stvarnošću. Hrvatsko-češki odnosi su bili intenzivni na svim poljima djelatnosti, a u središtu pozornosti ove studije su politički odnosi, koji se razmatraju kroz nekoliko bitnih povijesnih fenomena i na više povijesno-političkih razina. Predstave kod Čeha o Hrvatima, i kod Hrvata o Česima, njihovi susreti tokom raznih kongresa (ovdje se pozornost fokusira na četiri novinarska kongresa - u Pragu 1898., u Krakovu 1899., u Dubrovniku 1901. i Ljubljani 1902.), utjecaj Stjepana Radića i Tomaša Masaryka na te odnose, osnovni su okviri unutar kojih dr. Agičić vješto i akribično pokazuje zanimljivu i povijesno temeljito istraženu sliku hrvatsko-čeških odnosa na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Osim povijesnih vrela pohranjenih u Arhivu Narodnog muzeja i Literarnom arhivu spomenika narodne pismenosti u Pragu, te zagrebačkim arhivima i bibliotekama, dr. Agičić je svoje znanstvene rezultate temeljio i na brojnim informacijama tadašnjega hrvatskog tiska (osobito su iscrpno korišteni *Obzor i Hrvatska - Hrvatska domovina*). Na taj je način uspio napraviti vjernu sliku tadašnjega poimanja hrvatske političke javnosti o Češkoj i Česima općenito.

Češka je bila sastavnim dijelom Austro-Ugarske monarhije i podijeljena na Češku, Moravsku i Šlesku. Koncem 19. stoljeća važan događaj u njezinoj povijesti su bile tzv. Bečke punktacije, kojim su staročesi sklopili sporazum s Nijemcima. Ovim je sporazumom napravljeno niz ustupaka Nijemcima, a nizom izmjena izbornoga sustava, te školstva i sudstva, započela podjela Češke na dva dijela: čisto češki i

češko-njemački. Ovim su sporazumom staročesi - Narodna stranka, izgubili politički kredibilitet u Češkoj. Protiv Punktacija ustala je većina Čeha, a rezultat je bio pobjeda liberalnih mladočeha na izborima za Carevinsko vijeće početkom 1891. godine. Među ovim mladočesima osobito su značajne govore u Carevinskom vijeću držali Gustav Eim i Tomaš Masaryk. Gustav Eim je na sjednici Proračunskoga odbora austrijske delegacije oštro kritizirao vanjsku politiku Austro-Ugarske, okomivši se i na njezinu upravu u Bosni, okrivljujući je za bespotrebno trošenje velikih finansijskih sredstava, predlažući da se "muslimansko pučanstvo treba pustiti neka ide u Tursku, ukoliko to želi, jer se muslimani ne osjećaju austrijski, niti žele živjeti u "kaurskoj" zemlji. Protivio se uvođenju pojmova *bosanski jezik* i *bosanski narod*, uspoređujući to s "nakaznim" pokušajima da se uvede *moravska narodnost* i *moravski jezik* među Česima u Moravskoj" (str. 27). Dr. Agičić ovdje ne želi podvrgnuti kritici Eimove stavove o Bosni (da li je doista uprava trošila velika sredstva u Bosni s obzirom na Zakon o samofinansiranju za koji se Kallay posebice zauzimao upravo radi što veće neovisnosti uprave), nego prati odjeke takvih i sličnih istupa u hrvatskoj političkoj javnosti i nastoji proniknuti u posljedice takvih govora na stanje hrvatske političke scene i na hrvatsko-češke odnose općenito. On potanko prati pisanje hrvatskoga novinstva o stanju u Češkoj, političkoj krizi u ljeto 1893., izazvanoj protuvladinim protestima, koji su svoj epilog imali u proglašenju vanrednoga stanja u Pragu i suds-kome procesu protiv Omladine tijekom januara i februara 1894. Tijekom 1894. i u prvoj polovici 1895. u Češkoj su bile na snazi odredbe o vanrednom stanju, a hrvatska je oporba preko svojih novina pružala Česima podršku. U proljeće 1897. predsjednik austrijske vlade poljski grof Kazimierz Badeni, koji se na čelu vlade nalazio od jeseni 1895., izdao je dvije jezične naredbe prema čijim su odredbama svi državni činovnici morali znati osim njemačkoga i češki jezik, te saobraćati sa strankama na onome jeziku na kojem su se stranke obraćale predstavnicima vlasti. To je faktički značilo uvođenje češkoga jezika u unutrašnje poslovanje u Češkoj i Moravskoj, što je označilo veliku pobjedu mladočeha, i kraj njezina opoziciona djelovanja prema djelovanju austrijske vlade. No, uslijedio je jak njemački protuudar koji je rezultirao prvo obaranjem sa vlasti Badenija, zatim potiskivanjem češkoga jezika na minimum, a potom - koncem 1899. - i do apsolutnog izbacivanja iz službene upotrebe u unutrašnjem poslovanju.

Osim ovoga hrvatskoga zanimanja za zbivanja u Češkoj koncem 19. stoljeća, dr. Agičić prati i pisanja Čeha o Hrvatima i Hrvatskoj potkraj 19. stoljeća. Česi su osobito pozornost posvećivali hrvatsko-srpskim odnosima, pri čemu su, uglavnom, bili orijentirani na srpsku stranu. Autor analizira pisanje češkoga *Narodnoga lista* (ali posredno, tj. kroz odjeke tih pisanja u hrvatskome tisku), te sadržaj dviju knjiga (Ignat Horica *Osobe i stvari u Hrvatskoj* i Josef Holeček *U Crnu Goru i Crna*

Gora potkraj stoljeća). Zatim slijedi prikaz susreta Hrvata i Čeha "u prolazu", tj. na raznim izložbama, sokolskim sletovima i drugim sličnim društvenim manifestacijama održanim u Češkoj ili Hrvatskoj na razmeđu dva stoljeća. "I obična turistička putovanja većih grupa imala su prije jednoga stoljeća bitno drugačiji karakter nego danas. Za hrvatske su novine dolasci takvih turističkih grupa bile važne vijesti, ponekad i materijal za uvodnik na naslovnici, posebice kad su u pitanju bili gosti iz "bratskih slavenskih naroda" (str. 58).

Dr. Agičić prati kulturne veze dvaju naroda, prijevode sa češkoga na hrvatski jezik književnih djela, a posebnu pozornost posvećuje jednom prijevodu *Povijesti Kraljevine Češke* češkoga povjesničara Vaclava Vladivoja Tomeka, koja se u Zagrebu pojavila u ljeto 1899. godine (str. 82 - 84). Temeljita je analiza boravka hrvatskih studenata na češkome sveučilištu u Pragu od 1882. do 1918. godine, ali je izostala slična analiza za hrvatske studente na njemačkom sveučilištu u istome gradu. Autor je uradio detaljnu analizu pokrajinske zastupljenosti studenata, zatim njihovu vjersku pripadnost i utvrdio strukturu fakulteta koje su pohađali, pratio njihove aktivnosti i podrobno analizirao pisanje njihovih časopisa (*Hrvatska Misao* i *Novo Doba* koje su studenti izdavali), utjecaj Tomasa Masaryka na studentsku populaciju i odnos Masaryka prema hrvatskome pitanju općenito ("kod Masaryka se osjeća dosta velik stupanj kroatofobije i srbofilije"), te ulogu Stjepana Radića u promicanju hrvatsko-čeških veza. Na kraju knjige dr. Agičić skicira ulogu doseljenih Čeha u gospodarskom i kulturnom životu Hrvatske na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Knjiga dr. Damira Agičića *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće* važna je zbog toga što razbija predrasude koje su do sada bile jako raširene u znanstvenoj literaturi. Ona pokazuje kako su ti odnosi, ma koliko u sebi imali izražen slavenofilski naboj, bili prožeti brojnim proturječnostima, nerazumijevanjem, pa čak i nesuglasicama. Ostaje da se u narednim istraživanjima detaljnije pronikne u cjelinu hrvatsko-čeških odnosa u dužem razdoblju, u čemu će ova knjiga predstavljati nezaobilazno polazište. ■

Husnija Kamberović